ISSN 1300-1458

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

CTAD

Yıl 1 • Sayı 2 • Güz 2005

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi

Dergi Yazışma Adresi

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Beytepe- ANKARA 06532
Tel : 0 (312) **297 68 70**
Faks : 0 (312) **299 20 76**
E- Mail: www.ait.hacettepe.edu.tr

Baskı

Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi'nde tasarımı yapılarak basılmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nce
yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir.

Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez.
Bu dergide yayınlanan yazılardaki fikirler yazarlara aittir.

ISSN: **1300-1458**

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi
Yıl : 1 Sayı : 2 **Güz 2005**

Sahibi — Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü adına
Prof.Dr. Mustafa YILMAZ

Editör
Yard. Doç.Dr. Yonca ANZERLİOĞLU
Dr. Yasemin DOĞANER

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ (Başkan)
Doç.Dr. Fatma ACUN
Doç. Dr. Adnan SOFUOĞLU
Doç. Dr. Adil DAĞISTAN
Yard. Doç. Dr. Yonca ANZERLİOĞLU
Yard.Doç. Dr. Ayten SEZER
Dr. Yasemin DOĞANER
Dr. Derviş KILINÇKAYA

Yayına Hazırlayan
Dr. Yasemin DOĞANER

Hakem Kurulu
Prof. Dr. Dursun Ali AKBULUT
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun.

Prof. Dr. S. Esin DAYI
Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum.

Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ
Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskişehir.

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Konya.

Prof. Dr. Hikmet ÖZDEMİR
Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç. Dr. Oğuz AYTEPE
Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç.Dr. Gökhan ÇETİNSAYA
İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul.

Doç. Dr. Gümeç KARAMUK
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.

Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Doç. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.

Doç. Dr. Adnan SOFUOĞLU
Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç. Dr. Mustafa TÜRKEŞ
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ankara.

Doç.Dr. Behçet YEŞİLBURSA
Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bolu.

Bu Sayının Hakem Kurulu

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Prof. Dr. Yavuz ERCAN
Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarih Enstitüsü, Ankara.

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN
Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarih Enstitüsü, Ankara.

Prof. Dr. Onur Bilge KULA
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.

Prof. Dr. Mehmet TOKAT
Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ankara.

Doç.Dr. Fatma ACUN
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç.Dr. Gökhan ÇETİNSAYA
İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul.

Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Doç. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara.

Doç. Dr. Adnan SOFUOĞLU
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Doç.Dr. Selma YEL
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Ana Bilim Dalı, Ankara.

Yard. Doç.Dr. Ayten SEZER
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Yard.Doç.Dr. Mehmet Serhat YILMAZ
Gazi Üniversitesi, Kastamonu Eğitim Fakültesi, Kastamonu.

Dr. Sadık ERDAŞ
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Dr. Saime Selenga GÖKGÖZ
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Dr. M. Derviş KILINÇKAYA
Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Dr. Oktay ÖZEL
Bilkent Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara.

Oğuz HAMŞİOĞLU
Milli Savunma Bakanlığı, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Ankara.

İçindekiler

Osmanlı Çevreselleşme Süreci İçinde Güllük Limanı 1
Nuri ADIYEKE

Osmanlı Devleti'nde Hıristiyan ve Musevi Unsurlar Arası İlişkiler 13
Halil ŞİMŞEK

İstiklâl Harbinden Günümüze Türk Savunma Sanayiinin Gelişimi 35
Hülya TOKER

Gerekçeleri ve Sonuçlarıyla Milli Mücadele Döneminde Çıkarılan Af Yasaları 55
Cahide SINMAZ SÖNMEZ

Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Bulgaristan'dan Denizli'ye Yapılan Göçler 73
Ercan HAYTOĞLU

Türkiye'deki Şapka ve Kıyafet İnkılâbının Mısır Kamuoyunda Yansımaları (1925–1932) 91
Mehmet Serhat YILMAZ

Dünyanın Gözünde Atatürk 105
Mustafa YILMAZ

Atatürk'ün Dış Politikasında "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" İlkesi 119
Adil DAĞISTAN

Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi 125
Hakan UZUN

Falih Rıfkı Atay'ın Düşünce İkliminde Kemalizm 145
Alper BAKACAK

Hümanizm, Demokrasi, Tercüme Faaliyeti ve Ders Kitapları (1940–1960) 157
Celal METİN

Atatürk'ün İktisadi Gelişme Konusundaki Görüşleri ve Türkiye Cumhuriyetinin İlk Yıllarında Uygulanan İktisat Politikası 171
Dilek YÜKSEL

İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri 187
Necati AKSANYAR, Murat BİÇER

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Balkan Politikası 201
Nevzat GÜNDAĞ

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (Güz 2005) 125–144

Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi

Hakan UZUN
Dr., Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi

ÖZET

Nutuk, Mustafa Kemal Paşa'nın geçmişte yaşanan olaylara bakış açısının ne olduğunun, neyi, ne için, nasıl gerçekleştirdiğinin veya gerçekleştiremediğinin, dünya görüşünün, kişisel bir takım özelliklerinin bulunabileceği bir eser özelliği taşımaktadır. Nutuk, 19 Mayıs 1919–20 Ekim 1927 tarihleri arasındaki olayları, gelişmeleri ve bu gelişmelerde rol oynayan kişileri kapsamaktadır. Mustafa Kemal Paşa eserinde, Millî Mücadele döneminde Türk yurdunun içinde bulunduğu durumun tablosunu çizmiş, bu mücadelenin ve inkılâbın ne güç koşullar ve engeller içinde başarıldığını ayrıntıları ve belgeleri ile gözler önüne sermiştir. Türk eğitimi ve siyaseti üzerinde de etkili olan bu eser, oldukça zengin bir içeriğe ve malzemeye sahiptir. Bu nedenle, günümüze değin başta tarih olmak üzere, birçok bilim dalı tarafından incelenmiş ve araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla Nutuk'tan hareketle, Mustafa Kemal Paşa'nın bazı konularla ilgili düşüncelerini tespit edebilmek mümkündür.
Yine Nutuk'taki ifadelerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi, gerek bizzat Nutuk'un gerekse Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncelerinin daha doğru anlaşılabilmesinin önünü açabilir.

Anahtar Kelimeler: *Nutuk, İçerik Analizi, Atatürk, Milli Mücadele.*

SUMMARY

The Content Analysis of Atatürk's Speech

Nutuk is a speech which points out Atatürk's view to the events that he performed, and explains the ways and reasons of them. It also includes the special characteristics of Atatürk. Nutuk is considered to the events between 19 May 1919 and 20 October 1927 with the devel-

opments and people who played great role in these developments. Mustafa Kemal Pasha in his writing, Nutuk, draws a picture of Turkish land where was in trouble then explains how it was difficult to succeed this struggle and then the revolutions supporting with the documents.

The writing, Nutuk, was also affective on Turkish education system and policy. It also has a great amount of content and material. So, up to present, especially in history, many scientists have examined it and taken it as a subject of researches. Moreover, it is possible to find out the characteristics of Atatürk by analyzing the speech. After content analyzing of Nutuk, we can also understand the Nutuk itself and Atatürk's thoughts easily.

Key Words: *Speech, The Content Analysis, Atatürk, Nutuk, Turkish National Struggle.*

Nutuk'la İlgili Yapılan Çalışmalar

Mustafa Kemal Paşa tarafından 1927 yılının Ekim ayında söylenen ve yaklaşık olarak da bir yıl sonra basılan Nutuk, günümüze değin çok sayıda tarihçi, siyaset bilimci, sosyolog, edebiyatçı ve felsefeci tarafından incelenmiş ve araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Nutuk araştırılmaya ve incelenmeye değer bir eser olduğu kadar, özellikle tarihçiler tarafından -Cumhuriyet tarihinde- temel başvuru kaynaklarından birisi olarak da görülmüştür. Nutuk, araştırma, inceleme ve başvuru eseri olarak kullanılmasının yanı sıra, bazı araştırmacılar tarafından özetlenmiş, sadeleştirilmiş ve neredeyse hemen herkesin okuyabileceği bir el kitabı haline dönüştürülmüştür. Nutuk üzerinde yapılmış olan akademik çalışmaların çoğu makale düzeyindedir. Özellikle Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin dönüm noktalarıyla ilgili olarak organize edilen toplantı, bilgi şöleni, panel ve konferans türü etkinliklerle, bu etkinlikleri kapsayan yayınlarda Nutuk temel kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca bizzat Nutuk'un söylenişinin 50. 70. ve 75. yılları dolayısıyla düzenlenen akademik etkinliklerde de konuyla doğrudan ilgili bildiriler sunulmuş ve bu bildiriler daha sonra kitap olarak yayınlanmıştır[1].

Nutuk'un 50, 70 ve 75. yıldönümlerinde gerçekleştirilen panel, konferans, seminer ve bilgi şöleni türü etkinliklerin sadece akademik çevreleri kapsadığı söylenemez. Ağırlığını bilim adamlarının oluşturduğu çalışmalar, toplumun çok geniş kesimlerine Nutuk'u anlatmayı ve öğretmeyi amaç edinmiştir. Burada Türkiye Cumhuriyeti tarihi araştırmaları için önemli olan bir eserin, salt bilimsel amaçlara ulaşmak için değil, aynı zamanda belli bir misyonun yerine getirilmesine dönük çabalar için de temel dayanak olduğu ortaya çıkmaktadır. Aslında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'nin ve Atatürk İlkelerinin öğrenilmesi ve benimsenmesi, birçok yazar tarafından Türk devletinin geleceği açısından bir güvence olarak görülmekte ve Nutuk da bu öğrenme ve benimsemenin en doğru kaynağı olarak topluma sunulmaktadır. Kısacası Nutuk sadece akademik kaygılarla değil, aynı zamanda siyasal ve toplumsal hedeflere ulaşmak için de araştırılmış ve incelenmiştir.

Sempozyum bildirileri dışında, doğrudan Nutuk üzerine yapılmış araştırma ve incelemeler de vardır. Bu araştırmaların çoğunlukla 1980 yılı sonrasına rastlaması

1. *Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50 Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar*, Ankara, 1980; *Okunuşunun 50. Yılında Söylev Özel Sayısı, Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergi*, Sa.: 314, b.y.y., Kasım 1977; *70. Yılında Ulusal Ve Uluslararası Boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutuk'u ve Dönemi*, Der. ve Yay. Haz.: Gül E. Kundakçı, Ankara, 1999; *Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak, Bilgi Şöleni 17–18 Ekim, 2003 Ankara Bildiriler*, Ankara, 2003.

ilginçtir. Bundan hareketle Nutuk'un 1980 sonrasında daha fazla ön plana çıkarıldığı söylenebilir[2].

Nutuk'la ilgili olarak yapılan tüm bu çalışmalar, birçok soruya cevap verdiği gibi Nutuk'u okuyacak veya üzerinde bilimsel çalışmalar yapacaklar için de temel yol gösterici niteliği taşımaktadır. Nutuk'a yeni bir bakış açısı kazandırabilecek bu tür çalışmalar, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin daha iyi anlaşılmasına da katkı sağlayabilecektir. Ancak Nutuk'un üzerinden 78 yıl gibi uzun bir zaman geçmesine ve son derece zengin bir literatüre sahip olmasına karşın, ikinci dereceden bir okuma yöntemi olan, "içerik analizi yöntemiyle" incelenmemesi bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Ayrıca, Nutuk üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların çoğunda dönemin basın-yayın organlarının yeterince değerlendirilmemiş olduğu görülür. Bu durum ise Nutuk'un söylendiği günlerdeki siyasal, sosyal ve ekonomik koşulların ele alınmasını engellemiş ve dönemin temel özelliklerinin açıklanmasını yetersiz kılmıştır. Nutuk hemen her düzeydeki eğitim ve öğretim için bir materyal olduğu kadar, aynı zamanda bilimsel araştırmalar için de kullanılabilecek bir eser niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin kısa, orta ve uzun vadeli politik tercihleri üzerinde de az yada çok etkisinin olduğu açıktır. Nutuk'un söylendiği dönemden bugüne kadar geçen süre içerisinde Türkiye'deki eğitim-öğretim ile bilimsel araştırmalar ve politika üzerindeki etkisinin ne olduğu; söylendiği dönemle daha sonraki dönemler arasında Nutuk'a bakış açısında bir farklılık olup olmadığı; Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta suçladığı kişilerle, daha sonraki ilişkileri ve onların kendileriyle ilgili olarak söylenenlere verdikleri cevaplar üzerine inceleme ve araştırma yapılmadığı düşünülmektedir. Bunların dışında günümüze kadar Nutuk ele alınmış olmasına karşın, Nutuk'la ilgili olarak yapılan çalışmalar üzerine bir araştırmanın yapılmadığı, Nutuk'un söylenme amacı ve niteliği ile sahip olduğu içerik özellikleri hakkındaki çalışmaların da yeterince örneklendirilmediği ve öne sürülen bazı görüşlerin ise sorulara cevap vermek yerine, yeni sorular ve hatta sorunlar yarattığı söylenebilir.

Tarih biliminin önemli özelliklerinden birisi de, tarihe ait bilgileri içeren her kaynağın, farklı tarihsel kullanımlarının, değerlerinin ve dikkat edilmesi gereken sınırlarının olmasıdır[3]. Bu bağlamda, özellikle tarihçiler tarafından sıkça referans olarak kullanılan Nutuk'un, söylenme amacının, kullanım alanının ve kullanılırken dikkat edilmesi gereken hususların ne olduğunun belirlenmesi ve belirtilmesi de yöntem açısından bir zorunluluktur.

---

2. Bunlarla ilgili bazı örnekler vermek gerekirse: İsmail Hakkı Uluğ, *Atatürk'ün Çizdiği Portreler*, İstanbul, 1968; Adnan Önelçin, *Nutuk'un (Söylev'in) İçinden*, İstanbul, 1981; Sami N. Özerdim, *Nutuk (Söylev) Genel Dizin*, C.IV, Ankara, 1993; *Nutuk'ta Anılan Komutanların Biyografileri*, Ankara, 1981; Orhan Bayrak, *Büyük Nutuk'ta Kim Kimdir?*, İstanbul, 2004; Paul Dumont, *Atatürk'ün Yazdığı Tarih: Söylev*, b.y.y., 1997; Bilâl N. Şimşir, *Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler*, Ankara, 1991; Halil Ersoylu, *Nutuk Üzerine İncelemeler*, Ankara, 1991; Taha Parla, *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, Atatürk'ün Nutuk'u*, C.I, İstanbul, 1994; Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, 3. Bs., İstanbul, 1999; Emre Kongar, *Atatürk Üzerine*, İstanbul, 1983; Sabahattin Selek, " *"Nutuk" Nedir ve Ne Değildir"*, *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1966; Sabahattin Selek, *"Atatürk ve Nutku"*, *Cumhuriyet*, 10 Kasım 1966; Tarık Zafer Tunaya, *"Siyasal Belge Olarak Nutuk"*, *Cumhuriyet Söylev Özel Ek*, 15 Ekim 1977.
3. David E. Kyvig-Myron A. Marty, *Yanıbaşımızdaki Tarih*, İstanbul, 2000, s.38.

İçerik Analizi

İçerik analizi ile ilgili olarak çok eski örnekler bulunmakla beraber[4] ilk içerik analizi uygulaması, Speed'in 1893 yılında yaptığı *New York Gazetelerinin Konu Analizi* adlı çalışması,[5] bu alanın ilk önemli kişisi olarak ise H. Lasswell kabul edilir[6]. Çünkü Lasswell, 1925 yılındaki "Prusya Okul Kitaplarında Askeri Stereotipler" adlı çalışmasında ve 1947 yılındaki doktora tezinde içerik analizini sistematik ve kapsamlı bir şekilde kullanmıştır[7].

1940 ile 1950 yılları arasındaki dönemde içerik analizi çalışmalarından pratik bir takım ihtiyaçların karşılanmasına yönelik beklentiler olmuştur. Bu beklentiler içerik analizi yönteminin gelişmesini, analiz kurallarının sistematikleşmesini sağlamıştır. II. Dünya Savaşı sırasında, ABD Hükümeti içerde ve dışarıda olumsuz propaganda yapan yayınların tespiti için analiz uzmanlarının yardımına başvurmuştur[8]. Bu dönemlerde içerik analizinin bir ülkenin siyasal ve askeri çıkarları uğruna kullandığını söylemek mümkündür.

İçerik analizinin salt bilimsel kaygılarla uygulamaya konulması sonraki yıllarda gerçekleşmiştir. İçerik analizinin bilimsel olarak kullanılmaya başlanmasında büyük katkıları olan Bernard Berelson'da içerik analizinin ilk tanımını yapan kişidir[9]. Berelson içerik analizini, "*iletişimin belli/açık içeriğinin objektif, sistematik ve nicel tanımlarını yapan bir araştırma tekniği*" olarak tarif etmiştir[10].

İçerik analizinin yaygınlaşıp, çeşitli disiplinlerde uygulama alanına sahip olması ise 1950–1960 arası dönemde olmuştur. Bu dönemde yapılan çalışmalar neticesinde içerik analizi siyasal bilimler, gazetecilik, sosyoloji ve psikolojiden sonra etnoloji, tarih, psikiyatri, psikanaliz ve dilbilim gibi disiplinlere de girerek gelişmiştir[11].

1960 sonrası dönemlerde içerik analizi alanındaki çalışmalarda, bilgisayarların kullanılması, sözel olmayan iletişimlere ilgi ve semiolojinin gelişimi ve dilbilim çalışmalarındaki gelişmeler belirleyici olmuştur[12]. 1944 yılında bilgisayarın ortaya çıkmasından sonra, bu alanda yaşanan hızlı gelişmeler içerik analizinin uygulamasında birçok kolaylıklar sağlamıştır[13].

---

4. Aysel Aziz, *Araştırma Yöntemleri -Teknikleri ve İletişim*, 2. Bs., Ankara, 1994, s.117; Nuri Bilgin, *İçerik Analizi*, İzmir, 2000, s.2.
5. Ezel Tavşancıl-A.Esra Aslan, *Sözel Yazılı Diğer Materyaller İçin, İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, İstanbul, 2001, s.26.
6. Bilgin, a.g.e., s.2; Tavşancıl-Aslan, a.g.e., s.26; Orhan Gökçe, *İçerik Çözümlemesi Sosyal Bilimlerde Bir Araştırma Yöntemi*, 2.Bs., Konya, 1995, s.14.
7. İçerik analizinin kavram olarak kullanılması ve kısa zamanda literatüre yerleşmesi ise 1941'de yapılan bir konferansla başlamıştır. Gökçe, a.g.e., s.14.
8. Bilgin, a.g.e., s.35.
9. Aziz, a.g.e., s.119.
10. Bernard Berelson, *Content Analysis In Communication Research*, New York, 1952, s.18.
11. Bilgin, a.g.e., s.3.
12. a.g.e., s.4.
13. Tavşancıl-Aslan, a.g.e., s.29; bu gün içerik analizinde kullanılan bilgisayar programlarından birisi de "*Concordance*" programıdır. Bu programa Internet üzeriden http://www.rjw.freeserve.co.uk/ adresiyle ulaşılabilir.

İçerik analizi yöntemi, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kullanılan bir yöntemdir ve bu yöntem kullanılarak yapılmış birçok çalışma vardır.[14] Tarih alanında da içerik analizi uygulanarak yapılan çalışmalar vardır[15].

Hissedilen bir takım ihtiyaçların şekillendirilip, geliştirdiği içerik analizi, zaman içerisinde, özellikle de sosyal bilimler alanında deney ve gözleme dayalı yöntemlerin uygulanamadığı durumlarda kullanılabilir duruma gelmiştir. Nitekim içerik analizi sözlü iletişim nesneleri de dahil olmak üzere yazıya dökülmüş her metne uygulanabilme özelliğine sahip olması nedeniyle günümüzde psikologlar, sosyologlar, psikoterapistler, tarihçiler, edebiyat araştırmacıları, politikacılar ve reklamcılar gibi farklı kategoriden insanların ilgi alanına girmektedir[16]. İçerik analizinin tercih edilmesinin nedeni sosyal olguların kavranmasının güç ve yoruma açık olmasıdır. Olguları anlamaya çalışırken önyargı ve öznellik içerik analizi yaparak ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır[17].

İkinci dereceden bir okuma olan içerik analizi teknikleri kesinlik sağlama, kuşkuları giderme ve okumayı zenginleştirip, görüneni aşma gibi iki hedefe yöneliktir[18].

İçerik analizi yapılırken, bir yandan incelenen mesajlar anlaşılmaya çalışılır, öte yandan anlaşılanın kanıtlanması ve temellendirilmesi çabası gösterilir. İçerik analizi tekniklerinin genel ve hazır kalıpları olmamakla birlikte, temel bir takım kuralları vardır[19].

İçerik analizindeki işlem basamakları da, diğer araştırma yöntemlerinden çok farklı değildir. Araştırma, problemin tanımlanması, araştırma amacının ve buna uygun soru/hipotezlerin oluşturulması ile başlar. Araştırmacı konuya ilişkin varsayımları bilmelidir. Probleme ve amaca uygun örneklemi belirleyebilmeli, birim ve kategorileri saptayabilmelidir[20].

İçerik analizinde ilk aşamada problemin saptanması gerekir[21]. Çünkü araştırma sorusu, üzerinde çalışılan metinde hangi bilgilerin göz önünde bulundurulacağını ortaya çıkardığı gibi, sayısız bilgiyi aza indirdiği için temel bir seçme ölçütü görevi de görmektedir. Böylelikle neyin önemli veya önemsiz olduğuna, neyin göz önünde bulundurulması gerektiğine karar verilmekte ve metin bu yönde incelenebilmektedir[22].

Problemin belirlenmesinden sonra, mümkünse çeşitli varsayımlar oluşturulmalıdır. Böylece, araştırmalara bu varsayımları kontrol etme, sınama görevi yüklenmektedir. Araştırma sorusuyla bir sorun araştırılabilir hale getirilirken, varsayımlar araştırma

---

14. Tavşancıl-Aslan, a.g.e., s.39–44.
15. Bu konuda bazı örnekler vermek gerekirse: Rıfkı Salim Burçak, *İnönü ve Demokrasi*, Ankara, 1950; Şerif Mardin, *Siyasal ve Sosyal Bilimler, Makaleler 2*, Der.: Mümtaz'er Türköne-Tuncay Önder, 4. Bs., İstanbul, 1997; İlhan Tekeli-Selim İlkin, *"Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: Kadro", Toplum ve Bilim*, 24 Kış 1984, s.s. (35–67).
16. Bilgin, a.g.e., s.5–6.
17. Tavşancıl-Arslan, a.g.e., s.36.
18. Bilgin, a.g.e., s.6–7.
19. a.g.e., s.7.
20. Tavşancıl-Arslan, a.g.e., s.47.
21. Gökçe, a.g.e., s.67; Tavşancıl-Arslan, a.g.e., s.48.
22. W. Früh, *Inhaltsanalyse-Theorie und Praxis. München:Ölschläger*, 1981; naklen Gökçe, a.g.e., s. 67–69.

sorusunu soruya cevap verecek ölçütlere götürmektedir[23]. Daha sonra materyale yönelinir, her şeyden önce evrenin kesin olarak sınırlandırılması gerekir. *Genel evren* ve *"çalışma (araştırma) evreni"* belirlenmelidir. İçerik analizinde, çalışma evreni, araştırma sonuçlarının genellenebileceği materyallerin tümüdür. Materyalin hacmine göre değerlendirilmek durumundadır. Bilgisayarında kullanılabileceği bu bölümde, eğer materyalin zaman, mekan ve alana göre sınırlandırılması gerekli değilse, materyalin tümü analiz edilebilir. Ancak materyal bunu yapmaya elverişli değilse örnekleme yoluna gidilebilir. İçerik analizinde, birçok örneklem yöntemi olup, bunlar materyallerin baş edilebilir bir düzeye getirilip içerik analizi uygulamasında araştırmacıya yardımcı olur[24].

Hangi tür analiz yapılacağına da karar verildikten sonra, seçilen analiz türüne göre materyal analize tabi tutulur. Burada, analiz türüne göre ve materyalin içerdiği konulara ve amacına bağlı olarak kategorilere de ayrılmış olarak önceden belirlenen bir takım kelime veya kavramların materyalde kaç defa kullanıldığı tespit edilebileceği gibi, bunların varlık veya yoklukları veya hangi kelime ve kavramlarla birlikte kullanıldıkları da tespit edilebilir[25]. Son aşamada ise materyal kodlanır ve çıkan sonuçlar tahlil edilir[26].

Nutuk üzerine de, yukarıda tanımı ve tarihçesi üzerinde durulan içerik analizi yöntemiyle inceleme yapılırken, şüphesiz öncelikle bir takım problemlerin belirlenmesi yoluna gidilmiştir.

Problemlerden biri Nutuk'ta kurum veya kişilerle ilgili olarak kullanılan olumlu veya olumsuz değerlerle yüklü ifadelerin tespit edilmesidir. Bu ifadelerin kullanım sıklığı da cevaplandırılması gereken bir başka sorudur.

Belirlenmesi gereken bir diğer konu, kelime kullanım sıklığından hareketle, Nutuk'ta en sık kullanılan kavramların ortaya çıkarılmasıdır. Bunların hangi kelime ve kavramlarla birlikte, kaç defa kullanılmış olduğunun tespiti de araştırmanın sınırları içindedir.

Problemler bu şekilde ortaya konulduktan sonra, vesikaları kapsayan cilt de dahil olmak üzere, Nutuk'un tümünde bunların cevapları aranmıştır. Daha sağlıklı sonuç alınabilmesi ve sonuçların test edilebilmesi için, bu işlem birkaç kez tekrarlanmış ve sonuçların aynı olduğu görülmüştür. Bu işlemler sırasında elde edilen veriler konu başlıklarının ne olacağına ve araştırmanın hangi yönde geliştirileceğine dair ışık tutmuştur. Sonuçta tespit edilen konu başlıklarından hareketle; Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta, "Türk, Vatan, Cumhuriyet, Birlik, Beraberlik ve Dayanışma, Millet, Ordu ve İstiklâl ile ilgili hangi kelime ve kavramları kullanmıştır? Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta dinî ve milli nitelikli kullandığı kelime ve kavramlar nelerdir? Bunları hangi kelime ve kavramlarla birlikte, kaç defa kullanmıştır? Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta yabancılar, basın, İstanbul hükümetleri, partiler, gruplar, cemiyetler, saltanat, hilafet ve kişilerle ilgili olumlu yada olumsuz değerlerle yüklü hangi ifadeleri kullanmış ve kaç defa yargılarda bulunmuştur? " gibi sorulara cevaplar aranmıştır.

23. Gökçe, a.g.e., s.70–72.
24. Klaus Krippendorf, *Content Analysis, An Intorduction to Its Methedology*, Volume 5. the Sage Commtext Series, Sage Publications, 1980, s.66–99; ayrıca bkz.: Gökçe, a.g.e., s.94–100; Tavşancıl-Aslan, a.g.e., s.52–62; Aziz, a.g.e., s.127–129.
25. Robert Philip Weber, *Basic Content Analysis*, Sage Publications, 1985, s.44–48.
26. İçerik analizi uygulama safhaları ve örnekler için bkz.: Gökçe, a.g.e., s.67–118; Bilgin, a.g.e., s.9–14; Aziz, a.g.e., s.122–132; Tavşancıl-Aslan, a.g.e., s.47–83.

Çalışma sırasında açıklanmaya muhtaç görünen bir başka konu da, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'u söylediği 1927 yılındaki düşünceleriyle, öncesi yıllardaki düşünceleri arasında benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulmasıdır. Nutuk, Mustafa Kemal Paşa'nın 1919–1927 yılları arasındaki dönemi, 1927 yılındaki görüşleri çerçevesinde ortaya koymasıdır. Kuşkusuz Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 yılında sahip olduğu görüş ve yargılarının oluşmasında, daha önce yaşamış olduklarının etkisi büyüktür.

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta öznel düşüncelerini sergilerken, bunları hem metin içinde kullandığı belgelerle hem de ayrı bir ciltte topladığı belgelerle desteklemek ihtiyacı hissetmiştir. Bu nedenle içerik analizinde hem metin içindeki hem de ayrı bir cilt olarak sunulan belgeler de analitik bir yöntemle incelenmiş ve kullanılmıştır.

Nutuk'un içerik analizinde kişiler çok önemli bir yer kaplar. Çünkü Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta olay ve olgular üzerinde durduğu kadar, yakın ve uzak çevresindeki kişilerle olan ilişkilerine de açıklık getirmeye çalışmıştır. Nutuk'ta kişiler sadece isimleriyle geçmemiştir. Bazı kişiler unvanları, görevleri ve konumlarıyla ifade edilmiştir. Bu nedenle kişilerle ilgili içerik analizi yapılırken özellikle unvan ve görev bildiren kelimelerle, imâlı tanımlamalara çok dikkat edilmiştir. Örneğin; Vahdettin yerine kullanılan Padişah, Zat-ı Şahane vb. gibi kelimelerle, bir takım unvanlar, o, onlar vb. gibi kişilerin yerine kullanılan zamirler de değerlendirmeye alınmıştır.

Nutuk, sadece Mustafa Kemal Paşa'ya ait belgeleri kapsamamaktadır. Bunun yanı sıra TBMM'deki çeşitli oturumlarda milletvekilleri tarafından sarf edilen sözler, bazı önde gelen isimlerin demeçleri, mektupları, telgrafları ve yine kişilere ait resmi belgeler Nutuk'ta yer almaktadır. Çalışmada bunlara yer verilmemiş, sadece Mustafa Kemal Paşa'ya ait olan belge ve sözler değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

XX. yüzyılın ortalarından itibaren insan hayatına giren ve bugün sadece akademik araştırmalar için değil, günlük yaşam için de vazgeçilmez olan bilgisayarın bu tür çalışmalara sağlayacağı katkıların çok olduğuna kuşku yoktur. Ancak Nutuk, sadece Mustafa Kemal Paşa'nın söyledikleri ve ortaya koyduğu belgeler düşünülerek ele alındığı için bu çalışmada bilgisayar programı kullanılamamıştır. Bu nedenle çalışmada kavram, terim ve sözlerin sayısal değerlerinin sonuçlarında araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini sarsmayacak kadar farklılıkların ortaya çıkabileceği ihtimal dahilindedir. Yine aynı şekilde Nutuk'ta kullanılan kavram, terim ve söz gruplarının veya kişilerle ilgili sarf edilen sözlerin olumlu veya olumsuz bağlamda kullanılıp, kullanılmadığına; hangi ifadenin 1927'ye hangi ifadenin ise önceki yıllara ait belgelerle ilgili olduğuna karar verilmesinde de herhangi bir bilgisayar programı kullanılamamıştır.

Nutuk'un Hazırlanması ve Okunması

Mustafa Kemal Paşa'nın, CHF'nin kongresinde önemli bir nutuk söyleyeceği daha önceden kamuoyuna duyurulmuştur. Kongre toplanmadan iki gün önce çıkan gazetelerde bu konuya değinilmiş, hatta Nutuk'un günde kaç saat okunarak, kaç günde bitirilebileceğine dair tahminler dahi yapılmıştır[27]. Gerçekte Mustafa Kemal Paşa'nın

27. *Vakit* 13 Teşrinievvel 1927; 14 Teşrinievvel 1927; *Milliyet* 13 Teşrinievvel 1927.

CHF'nin kongresinde bir nutuk söyleyeceğinin Nisan ayından itibaren bilinmesine karşın,[28] bu haber, kamuoyuna 5 Ağustos 1927 günlü Milliyet gazetesinde, *"Bir Hâtıra Büyük Gazi'mizin Eski Bir Not Defterine Dair"* başlığı altında yazdığı makale ile Mahmut Bey (Soydan) tarafından duyurulmuştur.

Kamuoyuna, Nutuk'un söylenmesinden sonra bir kitap olarak basılacağı ve bu işin Türk Tayyare Cemiyeti'nce yapılacağı da yine basın aracılığıyla duyurulmuş[29] ve Nutuk'un önemine dikkatler çekilmiştir. O dönemdeki gazeteler incelendiğinde, Nutuk ile ilgili bu duyuruların daha söylenmesi öncesinde Nutuk'u son derece önemli bir hale getirdiğini ve hatta CHF'nin kongresini gölgede bıraktığını tespit etmek mümkündür[30].

Nutuk, 19 Mayıs 1919 – 20 Ekim 1927 tarihleri arasındaki olayları, gelişmeleri ve bu gelişmelerde rol oynayan kişileri kapsamaktadır[31]. Mustafa Kemal Paşa eserinde, Millî Mücadele döneminde Türk yurdunun içinde bulunduğu durumun tablosunu çizmiş, bu mücadelenin ve inkılâbın ne güç koşullar ve engeller içinde başarıldığını ayrıntıları ve belgeleri ile gözler önüne sermiştir.

Nutuk, Ankara Ulus'ta, *Ankara Palas* karşısında bulunan ve 1924–1961 yılları arasında meclis binası olarak kullanılan yerde, CHF kongresinde partililere okunmuştur[32].

Nutuk'un söyleneceği 15 Ekim 1927 Cumartesi günü, saat onda Meclis'te toplanacak olan CHF'nin kongresine büyük bir rağbet olmuş, halk Mustafa Kemal Paşa'yı görmek için meclisin önünde yoğun bir kalabalık oluşturmuş, milletvekilleri, elçiler, üst düzey bürokrat ve askerler kongreye katılmışlardır[33].

Nutuk toplam 6 gün, 36 saat 33 dakikada[34] söylenmiştir. Nutuk'un ilk gününde (15 Teşrinievvel Cumartesi 1927) 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasından, Sivas Kongresine kadar olan bölümü aktaran Mustafa Kemal Paşa, diğer günlerde ise Nutuk'unu şu şekilde söylemiştir: İkinci gün (16 Teşrinievvel 1927 Pazar) Son Osmanlı

28. *Milliyet* 16 Teşrinievvel 1927.
29. *Milliyet* 14 Teşrinievvel 1927.
30. Bu konuda *Milliyet* gazetesi (14 Teşrinievvel 1927), "Cumhur Hazretleri tarihi Nutuklarını irad buyuracaklardır". "Gazi Hazretleri kongreyi küşat ettikten sonra yalnız Türkiye de değil bütün dünyada sabırsızlıkla beklenen tarihi Nutuklarını irad buyuracaklardır". "Pek büyük bir himmet-i mahsusayı haiz olan bu Nutuk'un hülasası evvelce de yaptığımız vech ile kitabın tab ve neşr-i hafini haiz bulunan Tayyare Cemiyeti tarafından matbuata verilerek neşredilecektir". "En mühim hakikatleri ortaya koyacak olan Büyük Gazi'nin bu tarihi nutkunu dinlemek üzere birçok murakıplarda evvelki gün ve dünkü trenle Ankara'ya gittiler" derken; *Hâkimiyet-i Millîye* (14 Teşrinievvel 1927) ise "Vatanı kurtaran büyük Gazi'nin Fırka'nın ilk kongresi, yalnız memleketimiz için değil, bizimle münasebettar olan bütün cihan için büyük bir ehemmiyete haizdir" dedikten sonra bu önemin gerçek sebebi olarak ta Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'unu okuyacak olmasını göstermiştir. *Vakit* gazetesi de (14 Teşrinievvel 1927), elçilerin Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'unu dinlemek için istekli oldukları ve bu nedenle de kongreye davet olundukları haberini vermiştir.
31. İsmail Arar, "Büyük Nutuk'un Kapsamı, Niteliği Amacı", *Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar*, s.s. (119–171), Ankara, 1980, s.129–133
32. Bayrak, a.g.e., *s*.18.
33. *Vakit; Milliyet; Akşam; Cumhuriyet; Hakimiyet-i Milliye* 16 Teşrinievvel 1927, Joseph C.Grew, *Atatürk ve Yeni Türkiye*, Çev.: Gülşen Ulutekin-Kamil Yüceoral, İstanbul, 2002, s.41; Salahi R. Sonyel,"İngiliz Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Büyük Nutuk'u", *Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak, Bilgi Şöleni 17–18 Ekim 2003 Ankara Bildiriler*, Yay. Haz.: Dursun Ayan-M.Alper Parlak, s.s. (74–86), Ankara, 2003, s.82.
34. *Cumhuriyet* 21 Teşrinievvel 1927; *Milliyet* 21 Teşrinievvel 1927; *Vakit* 21 Teşrinievvel 1927.

Mebusun Meclisi'nin seçimlerine kadar, üçüncü gün (17 Teşrinievvel 1927 Pazartesi) Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kadar, dördüncü gün (18 Teşrinievvel 1927 Salı) İkinci İnönü Zaferi'ne kadar, beşinci gün (19 Teşrinievvel 1927 Çarşamba) Lozan Barış Antlaşması'na kadar, altıncı ve son gün (20 Teşrinievvel 1927 Perşembe) ise Nutuk'unu "Gençliğe Hitabe" ile bitirmiştir[35].

Basından anlaşıldığına göre, Mustafa Kemal Paşa'yı büyük bir dikkat ve heyecanla dinleyen kongre üyeleri, O'nun, İsmet Paşa'ya I. ve II. İnönü Muharebeleri'nin kazanılması nedeniyle çektiği telgrafları dinlerken gözyaşlarını tutamamışlardır[36].

Nutuk'un sonunda söylenen "Gençliğe Hitabe" ise ülke genelinde büyük bir heyecan ve coşkuyla karşılanmış, özellikle de Mustafa Kemal Paşa'nın gençliğe seslenirken, sesinin titremesi ve ağlaması, bu heyecan ve coşkuyu bir kat daha arttırmıştır[37]. Basından anlaşıldığına göre, Mustafa Kemal Paşa'nın, Nutuk'unun sonlarına doğru, kısılan sesinin *"bilhassa bu neticeyi Türk gençliğine emanet ediyorum"* cümlesine gelince, ahengi değişmiş gözlerinden yaşlar akmaya başlamıştır. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa, cebinden çıkardığı mendil ile gözlerinin yaşını silmiş ve alkış tufanı arasında kürsüden inmiştir.

Gençliğe hitabe öğrenciler dışında da yankı bulmuş, ülkenin birçok yerinden Mustafa Kemal Paşa'ya telgraflar çekilmiştir[38]. Bu telgraflar, Hakimiyet-i Milliye gazetesinde 27 Teşrinievvel 1927'den itibaren *"Gazimiz'in Hitabesi ve Gençliğin Hissiyatı"* başlığı altında kısım kısım yayınlanmıştır.

Basında yer aldığına göre, Mustafa Kemal Paşa da kendisine çekilen tüm bu telgraflara ayrı ayrı cevap vermiştir[39].

Bu arada gençliğe hitabenin bütün okullarda sınıflara asılması da Maarif Vekâleti'nce kararlaştırılmıştır[40]. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da bulunduğu sırada Dolmabahçe Sarayı'nda halka hitaben yaptığı konuşma ile Gençliğe Hitabesi'nin, şehrin çeşitli yerlerine asılmasına karar verilmiştir[41].

Mustafa Kemal Paşa Nutuk'unu söylediğinde metin haricinde bir konuşma yapmış ve dokuz seneden beri isimleri bilinen ve bilinmeyen kişiler tarafından kendisine verilen para ve yapılan bağışların hesabını vermiştir. Konuşmasında bu paranın önemli bir kısmının Büyük Taarruz için nasıl harcandığını, sonra nasıl iade edildiğini ve

35. *Cumhuriyet; Vakit; Akşam; Milliyet; Hakimiyet-i Milliye* 16–21 Teşrinievvel 1927.
36. *Akşam* 20 Teşrinievvel 1927.
37. *Milliyet* 21 Teşrinievvel 1927; *Vakit* 21 Teşrinievvel 1927.
38. Mustafa Kemal Paşa'ya Türk Ocaklarının, Spor Klüplerinin, Tayyare Cemiyeti'nin, Muallimler Birliği'nin ve birçok Gençlik Cemiyeti ile Meslek Cemiyetleri'nin şubelerinden telgraflar gönderilmiştir.
39. Mustafa Kemal Paşa telgrafında şunları söylemiştir: "Cevap telgrafnamenizi aldım. Hitabemin Gençliğimizin ve büyük milletimizin ruhunda uyandırdığı necip akisleri dinlemek ile pek müftekir ve mesudum. Millî azim ve şuurun zade-i kıymettarı olan aziz Cumhuriyeti nesl-i hazır ve müstakbelin demir ellerinde her an müteallı ve payidar olacağına itimadım ber kemaldir. Şahsıma karşıda izhar bulunan asar-ı tevcihe teşekkür ederim efendim". Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal. *Hakimiyet-i Milliye* 28 Teşrinievvel 1927.
40. *Cumhuriyet* 23 Teşrinievvel 1927; *Hakimiyet-i Milliye* 23 Teşrinievvel 1927; *Akşam* 23 Teşrinievvel 1927.
41. *Cumhuriyet* 27 Teşrinevvel 1927.

o güne kadar harcanan miktar ile kalan mevcut meblağın ne kadar olduğunu ifade ettikten sonra sözlerine şunları eklemiştir: *"Bundan başka efendiler vaktiyle Ankaralı hemşehrilerim tarafından bana hediye edilip elyevm ikâmet etmekte bulunduğum Çankaya'daki ev ile Bursa, Trabzon, Erzurum, Antalya, Konya, İzmir'de bana hediye edilen evlerin ve "Ankara'da satın aldığım bir kısım arazi vardır ki bunların hepsi fırkamındır"*[42]. Böylelikle Mustafa Kemal Paşa kongre salonundaki kişilerin gözlerinin yaşarmasına da yol açan[43] bu konuşmasıyla, tüm gayrimenkullerini CHF'ye bırakmıştır.

Nutuk ilk olarak 1928 yılında Türk Tayyare Cemiyeti tarafından basılmıştır[44]. Yurt dışında da basılan Nutuk'un Almanca, Fransızca ve İngilizce basımları, Almanya'nın Leipzig şehrindeki K. F. Kohler Yayınevi[45] tarafından gerçekleştirilmiştir[46]. Nutuk'un Rus dilinde basımı ise 1929–1934 yılları arasında Sovyetler Birliği tarafından gerçekleştirilmiştir[47].

Nutuk'un İçerik Analizi

I. Kelime ve Kavramlar

Nutuk'ta kullanılan kavramlar, terimler ve söz grupları, bu tarihi eserin niteliğini, içeriğini ve ileriye dönük etkilerini ortaya koymak açısından önemlidir. Nutuk'taki ifadelerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi, gerek bizzat Nutuk'un gerekse Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncelerinin daha doğru anlaşılabilmesinin önünü açabilir. İçerik analiziyle Mustafa Kemal Paşa'nın gerek Nutuk'ta, gerekse belgelerde, bir başka deyişle 1919 ile 1927 yılları arasında hangi kavramları öncelikli olarak kullandığını görmek mümkündür. Ayrıca Nutuk'un içerik analizinin, Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 yılındaki önceliklerinin anlaşılmasına katkı sağlayacağına da kuşku yoktur.

Nitekim içerik analizi için yol gösterici olarak kullanılan tablolar incelendiğinde[48] ortaya çıkan sonuçlardan hareketle Nutuk'un söyleme amacına, bir eser olarak Nutuk'un özelliklerine, Mustafa Kemal Paşa'nın bazı olaylarla ilgili görüşlerine dönük birtakım çıkarımlarda bulunabilmek mümkündür.

Örneğin, Mustafa Kemal Paşa sadece Nutuk'unu söylerken 1927 yılı itibarıyla 425 defa *ben*, 139 defa da *biz* zamirini kullanmıştır. *Ben* ve *biz*in kullanımındaki bu oran benin gizli özne olduğu cümlelerde, daha da artmaktadır. Bu durum, Nutuk'ta *"ben"*in kullanım sıklığını ve ön planda olduğunu göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta *beni* ön plana çıkarması, olaylardaki kendi rolünü ve sorumluluğunu sergilemek istemesinden kaynaklanabileceği gibi, Nutuk'u sahiplenme konusundaki kararlılığının da bir göstergesi olabilir. Daha açık bir ifadeyle Mustafa Kemal Paşa,

42. *Cumhuriyet* 21 Teşrinievvel 1927; *Vakit* 21 Teşrinievvel 1927.
43. Ahmet Ağaoğlu "Büyük Kongre", *Cumhuriyet*, 23 Teşrinievvel 1927.
44. ATAZBK. 46 G.2 B:2–1.; *B.C.A.* O.51. V.41 8.68.26; *Vakit* 26 Teşrinievvel 1927.
45. B.C.A. (828.7.1928) 030. 10.83–547.15.
46. Grew, a.g.e., s.41.
47. Sami N. Özerdim, "Nutuk'un Çeşitli Basımları ve Düşündürdükleri", *Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50.Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar*, s.s. (235–247), Ankara, 1980, s.241.
48. Bu tablolar için bkz.: Hakan Uzun, *Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi*, H.Ü. A.İ.İ.T. Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.

1919–1927 yıllarında gerçekleşen olayları, tarihe not düşülecek kadar önemli olan gelişmeleri üstüne almıştır.

Buna karşılık *biz* zamirini gizli özne olarak kullandığı cümlelerin, özellikle Milli Mücadelenin kazanılmasına yönelik olayların dile getirildiği kısımlarda yoğunluk kazanması da dikkat çekicidir. İsyanların bastırılması, Ermenilere ve Yunanlılara yönelik yapılan başarılı savaşların anlatıldığı kısımlarda *biz* zamirini daha sık kullanmıştır. Bu durum *ben*in sık kullanılmasıyla ilgili yapılan yorumu desteklediği gibi, Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin kazanılmasındaki başarıyı paylaştığını, hatta böyle olaylarda kendisini daha arka plana çektiğini göstermektedir.

Nutuk'ta 184 kez dinî[49] nitelikli kelimeler kullanan Mustafa Kemal Paşa, bunlar içerisinde en çok *mukadderat* (73),[50] *mukaddes* (47),[51] *Cenab-ı Hak* (10), *inşaallah*(7), *maazallah* (4), *elhamdülillah* (4), *Bimennihilkerim* (2), *Fahriâlem Efendimiz*(2), *Lehülhamd* (2) sözlerini kullanmıştır. Sık kullandığı tespit edilen *mukadderat* ve *mukaddes/mukaddesat* kavramlarını Nutuk'ta, dinî bir motif olarak kaderci bir yaklaşımla kullanmamıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin başlarında dinî nitelikli kelimeleri daha sık kullandığı görülmektedir. Ayrıca Nutuk'taki belgelere bakıldığında ise dinî ifadelerin yer aldığı belgelerin en son 22 Nisan 1920'de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dinî ifadelerin kullandığı telgraflarının büyük bir kısmı Meclis'in açılışının hemen öncesine aittir.[52] Nutuk'ta, bu tarihten sonra, bir başka deyişle Meclis'in açılışından sonraki döneme ait belgelerde dinî nitelikli kelimelere rastlanmamıştır.

Mustafa Kemal Paşa Nutuk'unda 182 defa *Türk* adını kullanmış olup, bunun 126 tanesini Nutuk'un metninde, 56 tanesini ise belgelerde kullanmıştır. Daha açık bir ifadeyle *Türk* ifadesini 1927 yılında daha yoğun olarak kullanmıştır. "*Türk*" adı sadece millet-ulus anlamında yada Türk milleti derken kullanılmamış, aynı zamanda birçok kez Türk devleti, Türk vatanı, Türk ordusu, Türk komutanları vb. kelimelerle birlikte de kullanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'un da sık kullandığı kavramlardan birisi de *vatan*kavramı olmuştur. Vatan kavramıyla birlikte en sık "millet" kelimesini kullanmış, bunu *halas, milletin istiklâli, teşkilat-ı millîye, mukadderat, devlet, istiklâl, hareket-i millîye, meclis-i millî, milletin halası* ve *saadeti* kelimeleri takip etmiştir. Bu kelimeleri daha çok belgelerde kullanmış ve bu kelimeler diğerleri gibi yine Mili Mücadele yıllarının havasını yansıtmıştır. Kullanılan bu kelimelerden, O'nun milleti vatanla bütünleştirdiği, vatanın kurtuluşunu, milletten ve milletin kurduğu teşkilatlardan beklediği anlaşılmaktadır.

---

49. Dinî (dinsel): Din üzerine olan, din ile ilgili olan, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., C.1, 7. baskı, s.309; Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 13.Baskı, Ankara, 1996, s.222.
50. Mukadderat (Yazgı): Bütün olmakta ve olacak olanları önceden ve değişmeyecek biçimde düzenlediğine inanılan doğaüstü güç, alın yazısı, kader. *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., C.2, 7. Bs., s.849; Devellioğlu, a.g.e., s.809.
51. Mukaddes: Kutsal, takdis edilmiş, mübarek, temiz. *Türkçe Sözlük*, C.2, s.849; Devellioğlu, a.g.e., s.809.
52. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk-Söylev*, 4.Bs., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., C.I., Ankara, 1999, s. 576–578.

Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta Milli Mücadele'yle ilgili bir takım olayları anlatırken, inkılâp sürecine yönelik açıklamalarda da bulunmuştur. Buna karşın Nutuk'tan anlaşıldığına göre, asıl amacı inkılâpları tanıtmak değildir. Amacı, Milli Mücadele yıllarındaki ilişkilere ışık tutmak ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında ki siyasi parçalanmayı ortaya koymaktır. Bununla birlikte Nutuk'tan hangi inkılâpların, ne amaçla yapıldığına yönelik bir takım sonuçlar çıkarılabilir. Örneğin Milli nitelikli kavramlar arasında, *millî irade* ile ilgili kavramların kullanım sıklığı dikkat çekicidir. Bu kavramın sıklıkla kullanılması Milli Mücadele ile birlikte yaşanan inkılâp sürecine dönük bir takım sonuçlar çıkarılmasını da mümkün kılmaktadır[53]. Çünkü bu kavram, Milli Mücadele'ye yön verdiği gibi, inkılâbın da temel niteliği, ölçüsü olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta en sık kullandığı kavram, *millet* olmuştur. Nutuk'ta 232, belgelerde 707 olmak üzere toplam 939 defa *millet ve milletle* ilgili kavram, terim ve söz grupları kullanan Mustafa Kemal Paşa, böylece milletin kendisi açısından hem eylem hem de ilke yönünden ne derece önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

Nutuk'ta diğer sık kullanılan kavramlardan birisi de *ordu* olmuştur. Ordu kavramı, Nutuk'un metninde 121, belgelerde 59 olmak üzere 180 defa kullanılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın *ordu* kavramını, *namuskâr, namuskâr zabitanımız, fedakâr ve namuslu heyet-i zabitanımızın, şuurlu, koskoca, arslanlardan mürekkep, mert*gibi kelime ve kavramlar ile birlikte kullanması, orduya yüklediği misyonu ve ordu mensuplarına verdiği önemi ve değeri göstermektedir.

Tüm bunların dışında yine içerik analizi sonuçlarından hareketle, Mustafa Kemal Paşa'nın bunlardan başka konulardaki düşünce ve faaliyetlerine yönelik çıkarımlarda bulunabilmek, dış politika, azınlıklar, Milli Mücadele ve inkılâbı yaparken kullandığı yöntemlere dönük birtakım sonuçlara ulaşabilmek mümkündür.

II. Kurum ve Kuruluşlar

Nutuk'ta askeri ve siyasi gelişmeler kadar, bu gelişmeleri Mustafa Kemal Paşa yanlısı ve karşıtı olarak yansıtan basın-yayın faaliyetlerine de yer verilmiştir.

Nutuk'ta 25 kadar gazete adından söz eden Mustafa Kemal Paşa, bu gazetelerden 9'unu olumsuz bağlamda ele alırken, 16'sı ile ilgili olumlu yada olumsuz herhangi bir yargıda bulunmamıştır.

Mustafa Kemal Paşa olumsuz yargıda bulunduğu gazeteleri, genel olarak gerçekleştirilen inkılâba karşı olumsuz bir tavır sergilemekle suçlamıştır. Basına karşı, daha doğrusu İstanbul basınına karşı olumsuz bakışı ve suçlamaları Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki dönemde yoğunlaşmaktadır. Milli Mücadele aleyhine tutum sergileyen gazetelere karşı sadece 3 kez olumsuz ifadeler kullanırken, Cumhuriyet dönemindeki basın için 24 kez olumsuz sözler sarf etmiştir.

---

53. Gerçekte Türk İnkılâbı, içinde bulunulan şartlar gereği, Milli Mücadele içerisinde, onunla iç içe gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar bir taraftan işgale uğrayan yurdu kurtarmaya çalışırken, diğer taraftan da ileride kurulacak olan devletin temellerini atmışladır. Bu bağlamda, yaşanan inkılâp sürecini Milli Mücadele dönemine kadar götürüp, inkılâpları milli egemenlik ilkesinin kabulü ile başlatmak gerekir. Çünkü milli egemenlik ilkesi tüm inkılâpların yasallığını, temel dayanağını ve gerekçesini oluşturmuştur. Tarık Zafer Tunaya'nın deyimiyle, inkılâplar yapılırken *"millî hakimiyete uygunluk, eski devrin şeriata uygunluk tezi yerine geçmiştir"*. Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Akımı*, b.y.y., 1991, s.143.

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele'de bir yandan işgalci güçlere karşı mücadeleyi yönlendirirken, diğer yandan da İstanbul Hükümetlerine karşı strateji geliştirmiştir. Mütareke döneminde siyasi istikrardan yoksun olan İstanbul'da çeşitli sadrazamlar göreve gelmiş ve bu nedenle de Mustafa Kemal Paşa, farklı hükümetlerle karşı karşıya kalmıştır. Milli Mücadele'de Tevfik Paşa'dan başlayarak Damat Ferit, Ali Rıza ve Salih paşalara uzanan hükümet başkanları yine Tevfik Paşa ile sona ermiştir. Bu hükümetlerin Mustafa Kemal Paşa açısından ortak yanları İngiliz yanlısı siyaset yapmaları ve teslimiyetçi bir çizgiye sahip olmalarıdır.

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'un metin ve belgeler kısmında, Damat Ferit Paşa Hükümeti ile ilgili toplam 148 kez olumsuz yargıda bulunurken, Ali Rıza Paşa Hükümeti ile ilgili 98, Tevfik Paşa Hükümeti ile ilgili ise 17 kez olumsuz yargıda bulunmaktadır. Bu arada çok kısa süreli bir hükümet kuran Salih Paşa hükümetine karşı ise herhangi bir yargıda bulunmamıştır. Ancak bu durumun 1927 verileri açısından oldukça değiştiğini belirtmek gerekir.

Nutuk'ta adından en çok olumsuz bağlamda sözler sarf edilen cemiyet ve grupların başında, İkinci Grup (41 defa), Askerî Nigehban Cemiyeti (22 defa) gelmektedir. Bunları, İtilâf ve Hürriyet Fırkası (14 defa), Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (13 defa), Kuva-yi Seyyare (11 defa), Mavri Mira (9 defa), Karakol Cemiyeti (8 defa), İngiliz Muhipler Cemiyeti (8 defa), Tealî-i İslâm Cemiyeti (5 defa), Yeşil Ordu (3 defa) ve meclisteki diğer gruplar, Tesanüt Grubu (3 defa), İstiklâl Grubu (3defa), Islahat Grubu (3 defa), Müdafaa-i Hukuk Zümresi (3 defa) ve Halk Zümresi (3 defa) takip etmektedir.

Bu durumda, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'unda azınlık cemiyetlerinden ziyade, ülke içindeki diğer cemiyet, grup ve partilere karşı daha fazla olumsuz yargılarda bulunduğu görülmektedir. Veriler bir başka açıdan, 1927 yılı ölçü alınarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonuçlarında bu durumu etkilemediği görülmektedir.

III. Kişi Adları

Nutuk'ta yaklaşık olarak 820 ayrı kişinin ismi geçmektedir. Bu kadar çok ve çeşitli ismin yer aldığı Nutuk'ta, Mustafa Kemal Paşa, bazı isimleri sadece anlattığı olayların gereği olarak anarken, toplam 232 kişi hakkında ise olumlu, olumsuz veya hem olumlu hem de olumsuz bağlamda bir takım yargı ve suçlamalarda bulunmuştur.

A. Nutuk'ta Kendilerinden Olumsuz Bağlamda Söz Edilen Kişiler

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'un da yaklaşık 192 kişiden olumsuz bağlamda söz etmiştir. Bu 192 kişinin, 10'u ise hem olumlu hem de olumsuz bağlamda değerlendirdiği kişilerdendir.

Nutuk'ta yaklaşık 71 gayrimüslim ve yabancı kişinin ismi de geçmektedir. Mustafa Kemal Paşa, bunlardan 19'u ile ilgili olumsuz bağlamda sözler sarf ederken, bir kişi, Mister Browne[54] ile ilgili de olumlu bağlamda değerlendirmede bulunmuştur. Olumsuz

54. Sivas Kongresi'ne gazeteci kimliği ile katılan Louis Edgar Browne, 1890 veya 1891'de Massachusetts Lynn'de doğmuştur. 1910–1912 yılları arasında 2 yıl Amerikan Deniz Akademisi'nde okuduktan sonra hastalanarak akademiden ayrılmıştır. L. E. Browne, Chicago Daily News, New York Globe, New York Herald, American Associated Pres ve Philadelphia Bulletin'de savaş muhabirliği yapmıştır. Gazeteci olarak bilinmesine karşın devleti tarafından bir takım özel görevlerde de kullanılmıştır. Deniz Bilgen, *ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi*, İstanbul, 2004, s.45–66.

yargıda bulunduğu 7 kişiden Nutuk'un metninde, 9 kişiden belgelerde, 3 kişi ile ilgili ise hem belgelerde, hem de metinde olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur.

Nutuk'ta olumsuz bağlamda ele alınan 192 kişinin, 70'ini Milli Mücadele sırasında isyan eden yada isyan teşebbüsünde bulunanlar oluşturmaktadır. Ayrıca Milli Mücadeleye karşı olan veya yaptıkları faaliyetlerle Milli Mücadeleyi zora sokan 60 isim; verilen görevi layıkıyla yerine getiremeyen, istenileni yapmayan veya yapmakta geç kalan, yöneticilik vasfına sahip olmayan veya Milli Mücadele sırasında yapılan eylemleri eleştiren 29 isim; gerek Milli Mücadele döneminde, gerekse inkılâbın yapıldığı dönemde muhalif olanlardan 30 isim yer almaktadır. Geriye kalan 3 kişi ise konu gereği anılmaktadır. Bunun dışında, Nutuk'ta açık isim verilmeden, zaman zaman Mustafa Kemal Paşa'ya karşı çıkanlardan da muhalifler diye söz edilerek, bunlarla ilgili de 45 defa olumsuz bağlamda sözler sarf edilmiştir.

Dolayısıyla veriler bu şekilde değerlendirildiğinde Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta en çok olumsuz yargıda bulunduğu kişilerin, Milli Mücadeleye karşı olanlar, Milli Mücadeleyi zora sokanlar ve isyan edenler olduğu görülmektedir.

Bu 192 kişiden bazıları farklı bir şekilde gruplandırıldığında ise ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır: Olumsuz bağlamda söz edilenlerden 50'si Milli Mücadele sırasında isyan eden veya kışkırtanlardan, 21'i Yüzelliliklerden, 19'u yabancı ve gayrimüslimlerden, 12'si Hilafet Ordusu'nda (ikisi Yüzellilik) görev alanlardan, 10'u Terakkiperver Cumhuriyet Fıkrası kurucusu ve üyelerinden, 9'u İngiliz Muhipler Cemiyeti üyelerinden (beşi Yüzellilik), 8'i Mavri Mira üyelerinden, 7'si Askerî Nigehban Cemiyeti üyelerinden, 4'ü Şeyh Sait İsyanı'nda yer alanlardan, 2'si Teali İslâm Cemiyeti'nden, 2'si İzmir suikastin de yer alanlardan,[55] 1'i Sulh ve Selâmet Partisi üyesinden oluşmaktadır. Bu durumda da, Nutuk'ta en fazla eleştirilenlerin başında yine isyan edenler gelmektedir.

Kişiler yaptıkları eylemlere göre gruplandırılarak değil de, teker teker ele alındığında ise ortaya çok daha farklı bir tablo çıkmaktadır. Buna göre, Mustafa Kemal Paşa'nın, Nutuk'ta en fazla olumsuz bağlamda sözler sarf ettiği kişiler başta Rauf Bey olmak üzere Milli Mücadele döneminde en yakınında bulunan çalışma arkadaşları olduğu anlaşılmaktadır. Duruma 1927'de Nutuk'un söylendiği dönem açısından bakıldığında da bu durum hiç değişmediği gibi, Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çalışma arkadaşlarının daha üst sıralara yükseldiği görülmektedir.

B. Nutuk'ta Kendilerinden Olumlu Bağlamda Söz Edilen Kişiler

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'unda yaklaşık 50 kişiden olumlu bağlamda söz etmektedir. Bu 50 kişinin 10'u ise hem olumlu, hem olumsuz bağlamda söz ettiği kişilerdir.

Kendilerinden olumlu bağlamda söz edilen 40 kişinin, hem olumlu hem de olumsuz bağlamda bahsettiği kişilerde dahil olmak üzere 30'u Mustafa Kemal Paşa'ya karşı saygı gösterenler, ona sahip çıkanlar, onun verdiği görevi layıkıyla yerine getirenler, eski dostları ve Milli Mücadele'ye yardım edenlerdir. Geriye kalan 19'u ise Mustafa Kemal Paşa'nın kahramanlarıdır. 1 kişinin ise konu gereği ismi geçmiştir. Verilere bu açıdan bakıldığında, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta olumlu bağlamda söz ettiği

55. Ziya Hurşit, Sarı Efe Edip.

kişilerin, Milli Mücadele'de başarı gösterenlerle, 1927 yılı itibarıyle yanında olan ve O'na sadık kalan kişiler olduğu görülmektedir.

Olumlu ve olumsuz bakışla ilgili olarak Nutuk'un metni ile belgeleri arasında en derin uçurum Vahdettin ile ilgili yargılarda görülmektedir.

Kendilerinden en çok olumlu bağlamda bahsedilen İsmet Paşa ve Yahya Kaptan'a[56] gelince; konumları ve görevleri farklı bu iki şahsiyetin Mustafa Kemal Paşa tarafından tümüyle olumlu bağlamda ele alınışı ilginçtir. Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta bu kişileri övmekle kalmamış, onların yaptıklarını savunmuş ve kendilerine sahip çıkmıştır.

Sonuç

Mustafa Kemal Paşa'nın, 15–20 Ekim 1927 tarihleri arasında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kongresinde, 36 saat 33 dakika süreyle yapmış olduğu konuşma, kısa bir süre sonra kitap haline getirilmiş ve *"Nutuk, Büyük Nutuk, Söylev"* adlarıyla tarihe geçmiştir.

Nutuk, söylendiği dönemden günümüze kadar başta akademisyenler olmak üzere, birçok kişinin dikkatini çekmiş, üzerinde çok sayıda araştırma yapılmış, özetlenmiş, sadeleştirilmiş, oyunlar yazılmış, tarihçiler tarafından Cumhuriyet tarihinde temel başvuru eseri olarak kullanılmış ve resmi tarihin temel dayanaklarından birisi olmuştur.

Bunların dışında kendisinden sadece bilimsel anlamda değil, siyasal ve toplumsal hedeflere ulaşmak için de bir araç, bir temel başvuru eseri olarak yararlanılmıştır. Bu amaçlara ulaşmak için de toplumun çok geniş kesimlerine Nutuk'un anlatılmasına ve öğretilmesine özen gösterilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile ilgili ilk önemli eser olmasının da yarattığı büyük heyecanın etkisiyle Nutuk, 1927'de hakkında yazılanlarla bazı çevreler tarafından neredeyse bir tabu haline getirilmiştir. Söylendiği dönem hakkında yazılanlarla, kutsal bir kitap ve belgelere dayandığı için tartışılmaz bir rehber, herkesin ihtiyacını karşılayabilecek bilgi ve nasihatlerle dolu, her zaman geleceğe ışık tutacak bir eser olarak nitelendirilmiş, Nutuk'a bakış açısı ve ondan beklenenler, 1927'den günümüze kadar değişmemiş, tarihsel açıdan önemini ve güncelliğini hiç kaybetmemiştir. Bu durum, Nutuk'un niteliği ile doğrudan ilgili olduğu kadar, geçen zaman içerisinde Türkiye'de yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmeler ile Mustafa Kemal Paşa'nın Türk toplumunun zihninde bir değer yargısı olarak yerleşmesiyle de yakından ilgilidir.

---

56. *Yahya Kaptan*, Rumeli'de Balkanlı, Bulgar, Sırp ve Yunanlılara karşı çetecilik hareketlerinde bulundu. Teşkilat-ı Mahsusa'da görev aldı. Millî Mücadele sırasında, Kuva-yı Millîye'den yana oldu. İstanbul'da Bekirağa Bölüğü'nü basarak, İngilizler tarafından tutuklanan Halil Paşa (Kut) ile Yarbay Şadi Bey ve Küçük Talât Bey (Talât Muşkara) 'i kaçırarak kurtulmalarını sağladı. Daha sonra öldürülen Yahya Kaptan'a Nutuk'ta oldukça fazla yer ayıran Mustafa Kemal Paşa, kendisinden saygıyla söz eder ve öldürülmesinden İstanbul Hükümeti (Ali Rıza Paşa Hükümeti) 'ni sorumlu tutar. Önelçin, a.g.e., s.194–195; Gazi Mustafa Kemal, a.g.e., C.I., s.416

Nutuk'un 1927'den günümüze değin Türkçe ve yabancı dillerdeki baskıları ele alındığında, bunların hemen hepsinde devletin baskı, yayın ve dağıtımda ön planda olduğu görülür. Bu durum Nutuk'a ilk günden itibaren resmi belge niteliği kazandırmış, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi tarih yazımında vazgeçilmez kaynak olarak değerlendirilmesine yol açmıştır.

Söylendiği andan itibaren siyasal, sosyal ve akademik alanda ses getiren ve çeşitli kişi, grup ve kesimler için bir hareket noktası oluşturan ve temel başvuru kaynağı olarak ele alınan Nutuk, rasgele hazırlanmış bir metin değildir. Mustafa Kemal Paşa'nın böylesi önemli bir söylevde bulunmasında ve ardından basımını gerçekleştirmesinde kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri vardır. Dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'u hazırlarken kesinlikle tek bir amacı gerçekleştirmeye yönelmemiştir. Bu nedenle *"Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'u söylemekte ki amacı ne idi?"* sorusuna cevap aranırken, çok yönlü ve geniş kapsamlı düşünmekte yarar vardır. Nutuk metninden hareketle, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'u, inkılâp tarihine malzeme bırakmak, milletine yol göstermek, yaşananların muhasebesini yapmak ve haklılığını vurgulamak gibi amaçlarla söylediğini ileri sürmek mümkünse de, 1927 yılına kadar ülkede yaşanan gelişmeler incelendiğinde asıl nedenin siyasî gerekçeler olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü Nutuk'un söylenmesinde ve içeriğinin oluşmasında, yaşanan bu siyasî ve sosyal gelişmelerin ve diğer bazı olayların etkisinin olduğunu ileri sürmek hiç de abartılı bir iddia değildir. Nutuk'un bir takım siyasi gerekçelerle söylendiği içerik analizi sonuçlarında da açıkça görülmektedir.

İçerik analizi ile ilgili veriler incelendiğinde, Nutuk'ta kullandığı üslûp konusunda son derece titiz davranan Mustafa Kemal Paşa'nın faaliyetlerinde ve düşüncelerinde önemli bir yer kaplayan bir takım kelime ve kavramlara dönük çıkarımlarda bulunabilmek mümkün olmuştur. Ortaya çıkan sonuçlara göre, Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta en çok *millet, devlet, vatan, Anadolu, memleket, istiklâl, ordu, vahdet, tesanüd, yekvücud, meşru, hukuk gibi* kavramları çok sık kullandığı görülmüştür. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta, *ben, bence, biz* gibi bir takım kelimeler de kullanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın, Nutuk'ta gizli yada açık bir şekilde *ben* ifadesine sıkça yer vermesi olayların merkezine kendisini koyduğunu, sorumluluğu üzerine aldığını göstermektedir. O'nun *bence* kelimesini kullanması ise anlattığı olaylarla ilgili kişisel bir takım yargılarda bulunduğunu akla getirmektedir.

Ayrıca metinde sıkça kullandığı *milli, millet, birlik ve beraberlik* gibi ifadelerde Milli Mücadele'nin ve sonrasında gerçekleştirilen köklü değişikliklerin dayandığı temeli göstermesi açısından önemlidir. Yine, diğer sık kullandığı kavramlardan Mustafa Kemal Paşa'nın millet ve milliyetçilik düşüncesi ile vatanın bölünmezliği ve toprak bütünlüğü, millet iradesinin her alanda egemen olması, dinin siyasete alet edilmemesi, bağımsızlık ve özgürlük gibi kavramlara önem verdiği anlaşılmaktadır.

Tüm bunların dışında Nutuk'ta yaklaşık 820 ayrı kişinin isminin yer alması ve bunlarla ilgili bir takım yargılarda bulunulmuş olması, Mustafa Kemal Paşa'nın olumlu yada olumsuz yönden bazı kişilerin tarihteki konumlarını belirlemeye çalıştığını

göstermektedir. Bir anlamda Milli Mücadele ve sonrasında yaşanan zorlukların sorumlularının da ortaya çıkarılması amaçlanmıştır denebilir.

Nutuk 1919 – 1927 yılları arasındaki olayları kapsaması nedeniyle tarihe ait bilgileri de içermektedir. Çünkü Nutuk bir yönüyle de Milli Mücadele'nin öyküsüdür. Nutuk'ta Milli Mücadele sırasında yaşanan siyasal ve askeri gelişmeler kadar, kişisel ilişkiler ve yaşanan zorluklar da ele alınmıştır. Bu nedenle *"tarihte her kaynağın, farklı tarihsel kullanımlarının, değerlerinin ve dikkat edilmesi gereken sınırlarının"* olduğu düşüncesinden hareketle, tarihçiler tarafından sıkça temel başvuru kaynağı olarak kullanılan Nutuk'un nitelik olarak ne olduğunun tespitinin yapılması, tarih alanındaki çalışmalarda nasıl kullanılması gerektiğinin belirlenmesi açısından son derece önemlidir. Oysa Nutuk'un ne olduğu yada ne olmadığı konusunda bir fikir birliği yoktur. Çok farklı disiplinlerden gelen ve değişik dünya görüşlerine sahip olan bilim adamları, sanatçılar ve siyasetçiler kendilerince bir takım görüşlerden hareket ederek Nutuk üzerine değerlendirmeler yapmışlardır. Tarihe geçmiş bir metin olan Nutuk ile ilgili olarak bu denli farklı yaklaşımların bulunması şaşırtıcı değildir. Tarih başta olmak üzere sosyal bilimlerin hemen hepsinde duygusal ve siyasal yorumların yapılması sıkça rastlanılan bir durumdur. Bu Nutuk için de geçerlidir. Nutuk'un niteliği üzerine görüşler incelendiğinde, bu konuda fikirlerini ortaya koyanların dünya görüşlerinin, Kemalizm'e olan mesafelerinin ve Cumhuriyet'in temel değerlerine karşı duruşlarının çok etkili olduğu görülür. Kısacası Nutuk ile ilgili yorum ve değerlendirmelerde, Nutuk merkez alınarak yapılmış gibi görülmesine karşın, ideolojik bakış açısı çok etkili olmuştur. Ancak özellikleri, söylenme amacı, kapsamı, söylendiği dönemin şartları ve içerik analizi sonuçları da dikkate alınarak niteliği ile ilgili bir tespit yapmak gerekirse Nutuk'a bir *hatırat* demek mümkündür.

Nutuk sadece Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 yılında CHP'nin kongresinde söylediği sözler nedeniyle önemli değildir. Nutuk'un yıllar boyunca önemini korumasında, Mustafa Kemal Paşa'nın tespitleri ve bu tespitlere dayanan sözleri kadar, bu tarihsel esere başkalarının vermiş oldukları cevaplar da etkili olmuştur. Daha açık bir deyişle Nutuk üzerindeki olumlu ve olumsuz yargılar, eserin hemen her dönem incelenmesine ve dikkate alınmasına katkı sağlamıştır. Bundan hareketle Nutuk'u destekleyen yada eleştirel açıdan yaklaşan çalışmalar da, başka akademik çalışmaların malzemesi olmuşlardır.

Sonuç olarak denilebilir ki Nutuk, toplumun değerleri ve siyasi dengeler dikkate alınarak hazırlanmış, popüler, siyasal ve tarihsel nitelik taşıyan ve kendi içinde tutarlı bir eser niteliğindedir. Ayrıca tek parti olan CHP'nin üyelerine ve topluma Cumhuriyet'in ideolojisinin ve geçmişin nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin en yetkili ağızdan aktarılmasıdır.

KAYNAKÇA

Yayınlanmamış Arşiv Belgeleri

ATAZBK. 46 G.2 B:2–1.

B.C.A. O.51. V.41 8.68.26.

B.C.A. (828.7.1928) 030. 10.83–547.15.

Kitaplar

70. Yılında Ulusal Ve Uluslararası Boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutuk'u ve Dönemi, Der. ve Yay. Haz.: Gül E. Kundakçı, Ankara, 1999.

Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50 Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar, Ankara, 1980.

Aziz, Aysel, *Araştırma Yöntemleri -Teknikleri ve İletişim,* 2.Bs., Ankara, 1994.

Bayrak, Orhan, *Büyük Nutuk'ta Kim Kimdir?,* İstanbul, 2004.

Berelson, Bernard, *Content Analysıs In Communıcatıon Research,* New York, 1952.

Bilgen, Deniz, *ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi,* İstanbul, 2004.

Bilgin, Nuri, *İçerik Analizi,* İzmir, 2000.

Burçak, Rıfkı Salim, *İnönü ve Demokrasi,* Ankara, 1950.

C.Grew, Joseph, *Atatürk ve Yeni Türkiye,* Çev.: Gülşen Ulutekin-Kamil Yüceoral, İstanbul, 2002.

David E. Kyvıg-Myron A. Marty, *Yanıbaşımızdaki Tarih,* İstanbul, 2000, s.38.

Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* 13.Bs., Ankara, 1996.

Dumont, Paul, *Atatürk'ün Yazdığı Tarih: Söylev,* b.y.y., 1997.

Ersoylu, Halil, *Nutuk Üzerine İncelemeler,* Ankara, 1991.

Gökçe, Orhan, *İçerik Çözümlemesi Sosyal Bilimlerde Bir Araştırma Yöntemi,* 2.Bs., Konya, 1995.

Kemal, Gazi Mustafa, *Nutuk-Söylev,* 4.baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., C.I., Ankara, 1999.

Kongar, Emre, *Atatürk Üzerine,* İstanbul, 1983.

Krippendorf, Klaus, *Content Analysıs, An Introduction to Its Methedology,* Volume 5. the Sage Commtext Series, Sage Publıcatıons, 1980.

Mardin, Şerif, *Siyasal ve Sosyal Bilimler, Makaleler 2,* Der.: Mümtaz'er Türköne-Tuncay Önder, 4. Bs., İstanbul, 1997.

Nutuk'ta Anılan Komutanların Biyografileri, Ankara, 1981.

Okunuşunun 50. Yılında Söylev Özel Sayısı, Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergi, Sa.: 314, b.y.y., Kasım 1977.

Önelçin, Adnan, *Nutuk'un (Söylev'in) İçinden,* İstanbul, 1981.

Özerdim, Sami N., *Nutuk (Söylev) Genel Dizin,* C.IV, Ankara, 1993.

Parla, Taha, *Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, Atatürk'ün Nutuk'u,* C.I, İstanbul, 1994.

Şimşir, Bilâl N., *Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler,* Ankara, 1991.

Tavşancıl, Ezel – Aslan, A.Esra, *Sözel Yazılı Diğer Materyaller İçin, İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri,* İstanbul, 2001.

Tunaya, Tarık Zafer, *İslamcılık Akımı,* b.y.y., 1991.

Tunçay, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, 3. Bs., İstanbul, 1999.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yay., C.1, 2, 7. Bs.

Uluğ,İsmail Hakkı, *Atatürk'ün Çizdiği Portreler*, İstanbul, 1968.

Uzun, Hakan, *Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi*, H.Ü. A.İ.İ.T. Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.

Weber, Robert Philip, *Basic Content Analysis*, Sage Publications, 1985.

Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak, Bilgi Şöleni 17–18 Ekim, 2003 Ankara Bildiriler, Ankara, 2003.

Makaleler

Arar, İsmail, "Büyük Nutuk'un Kapsamı, Niteliği Amacı", *Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar*, s.s. (119–171), Ankara, 1980.

Özerdim, Sami N., "Nutuk'un Çeşitli Basımları ve Düşündürdükleri", *Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50.Yılı Semineri Bildiriler ve Tartışmalar*, s.s. (235–247), Ankara, 1980.

Selek, Sabahattin, "Atatürk ve Nutku", *Cumhuriyet*, 10 Kasım 1966.

Selek, Sabahattin, " "Nutuk" Nedir ve Ne Değildir", *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1966.

Sonyel, Salahi R., "İngiliz Belgelerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Büyük Nutuk'u", *Yetmişbeşinci Yılında Büyük Nutuk'u Anlayarak Okumak, Bilgi Şöleni 17–18 Ekim 2003 Ankara Bildiriler*, Yay. Haz.: Dursun Ayan-M.Alper Parlak, s.s. (74–86), Ankara, 2003.

Tekeli, İlhan – İlkin, Selim, "Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: Kadro", *Toplum ve Bilim*, 24 Kış 1984, s.s. (35–67).

Tunaya, Tarık Zafer, "Siyasal Belge Olarak Nutuk", *Cumhuriyet Söylev Özel Ek*, 15 Ekim 1977.

Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye

Milliyet

Vakit